

TRADUCIR *O BANQUEIRO ANARQUISTA* AO GALEGO

Xoán Montero Domínguez

Universidade de Vigo

PESSOA, F. (2007) *O banqueiro anarquista*. Tradución de Xoán Montero Domínguez. Ferrol: Edicións Embora. 61 páx. ISBN. 978-84-95460-70-7.

A obra *O banqueiro anarquista* foi publicada por primeira vez no ano 1922 –despois da posguerra, nun Portugal con ecos moi próximos da Revolución Rusa– na revista *Contemporânea*¹ (nº 1, maio, pp. 5-21). Especie de conto filosófico, de «raciocinio» ou de «satírica dialéctica», como o autor a denominou nunha carta que lle escribiu a José Pacheco, director da mencionada revista, a obra, que aínda hoxe en día non foi moi lida nin analizada, dá conta do diálogo existente entre un personaxe anónimo e un ex-traballador, tamén anónimo, que se fixo banqueiro, presentado desde o inicio como un *grande comerciante e açambarcador notável* («gran comerciante e acaparador notábel»). No diálogo, o banqueiro narra o seu proceso de formación, tentando demostrar, de xeito lóxico, a razón pola que el é realmente «anarquista», na teoría e na práctica. É, xa que logo, un conto sobre razóns da acción práctico-moral, no que se mostra intelixencia e disimulo, lóxica e disface. Bréchon (1999, 391) di que «estamos ante un ejercicio de prestidigitación lóxica y una obra de humor, independientemente del contenido, que es social y político. Es, ciertamente, un relato desconcertante, pero no por su lógica absurda, sino por otras razones». De feito, para a consciencia do banqueiro, así como para os filósofos e economistas do Século da Ilustración, a dominación social é asumida como mera «ficción social», non habitual na Natureza. Para el, Estado, relixión, diñeiro... non son máis ca normas arbitrarias que encobren e dominan a verdadeira vida natural. Nesta, os homes, vólvense iguais e libres de todas as tiranías sociais. Coa defensa deste principio, el pode recusar todo aquilo que non lle sexa compatíbel.

---

¹ A obra orixinal, en PDF, pódese consultar neste enderezo da Hemeroteca Municipal de Lisboa, Hemeroteca dixital: <http://hemerotecadigital.cm-lisboa.pt/OBRAS/CONTEMPORANEA/ContemporaneaPDF.htm>

Para non estendernos máis neste apartado, queremos sinalar o convite á lectura desta «sátira» que Parreira da Silva (1999: 100) sinala como vixente na actualidade:

Dá conta, por un lado, do uso (próprio de un escritor que se define a si propio como un «racionador minucioso e analítico») de una lógica implacável, aínda que asente, moitas veces, en falacias ou argumentos pouco ortodoxos (é o caso de un home que combate a ficción do diñeiro enriquecendo, en nome de una doutrina que proclama a necesidade de destruír o fosso entre ricos e pobres...) e de una implacável ironía (un anarquista que se torna banqueiro, un banqueiro que se confesa anarquista...). E, por outro lado, surge-nos como un produto que, parecendo datado, non deixa, paradoxalmente, de transpor as fronteiras temporais, de nos dar a impresión de una notável actualidade.

Da tradución

Traducir calquera documento do portugués ao galego ten a súa conflitividade entre os diversos sectores intelectuais da Galicia contemporánea. Nós non queremos, como resulta obvio, botar máis leña ao lume. Porén, si desexamos defender a tradución desta obra, pois consideramos que, polo momento, non foi lida na nosa comunidade tal e como ela é merecedora. Por outra banda, esta é a primeira tradución que se fai do autor á nosa lingua, algo que consideramos positivo para o conxunto de obras de literatura en galego; pois, como mencionamos anteriormente, se nos esquecemos de Pessoa, esquecémonos do autor máis representativo do modernismo en Portugal. Ademais, consideramos que calquera obra, independentemente da lingua na que estea escrita, merece formar parte da literatura da lingua que nos é propia.

Defendemos, do mesmo xeito, aquelas traducións que procedan do castelán e que –aínda que o debate entorno á tradución das mesmas non está tan agudizado– serían, desde un punto de vista comunicativo, prescindíbeis de seren traducidas. Pois se de prescindir se trata, e coidamos que non é o caso, prescindamos da aprendizaxe da nosa lingua, pois para comunicármonos sérvenos, sen dúbida, o castelán ou, percorrendo o camiño da globalización, o inglés.

Somos conscientes de que houbo algunha perda (neutralización) do contido da obra, pois ningunha tradución é quen de transmitir todo o contido do texto orixinal; porque o problema non radica única e exclusivamente na lingua, senón nas culturas propias de cada nación, e aí si que ninguén pode considerar que galegos e portugueses compartimos o mesmo escenario.

A nosa tradución foi feita partindo da 5ª edición da editorial Antígona, mais tendo como referencia a primeira publicación da obra na revista *Contemporánea*. Queremos deixar isto claro, pois o lector poderá comprobar,

na versión galega, que as cursivas non son as propias da Antígona e si o son da primeira edición.

Por outra banda, existiron unha serie de dificultades que impediron realizar a tradución tal e como nós pensabamos nun primeiro momento; é dicir, a nosa idea era a de deixar a estrutura da obra orixinal mantendo, na medida do posíbel, os termos escollidos polo autor. Temos que dicir que, nunha porcentaxe moi alta, así o fixemos. Porén, nalgunhas pasaxes mudamos a estrutura orixinal por medio de diversos procedementos técnicos de tradución. Así, por exemplo, pódese comprobar a amplificación feita xa no primeiro parágrafo da obra, co fin de manter na lingua meta a intensidade que se representa na lingua orixe:

Defronte de mim o meu amigo, o banqueiro grande comerciante e açambarcador notável, fumava como quem não pensa.

En fronte, o meu amigo o banqueiro, gran comerciante e acaparador notável, fumaba e fumaba, coma quen non pensa.

Ou o procedemento que seguimos nesta pasaxe que, por medio dunha explicitación, evitamos unha sintaxe non moi usual na lingua galega:

Como subjugar o dinheiro, ou, em palavras mais precisas, a força, ou a tirania do dinheiro? Tornando-me livre da sua influência, da sua força, superior portanto à sua influência, reduzindo-o à inactividade pelo que me dizia respeito a mim. Pelo que me dizia respeito a mim, compreende V.? porque eu é que o combatia...

Como subxugar o diñeiro ou, en palabras máis precisas, a forza, ou a tiranía do diñeiro? Facéndome libre da súa influencia, da súa forza, superior por tanto, á súa influencia, reducíndoo á inactividade sen importarme o máis mínimo. Comprende o sentido de «sen importarme o máis mínimo»? era *eu* quen o combatía...

Houbo igualmente algunhas pequenas variacións na escolla lexica. Aquelas que imos citar, por consideralas máis interesantes, coinciden en que son palabras ou expresións que existen nas dúas linguas, mais que teñen valores diferentes en cada unha delas. Así, nalgún caso neutralizamos o termo:

– *Ó homem, eu não percebo nada!...*

– *Perdoe, pero non entendo nada!...*”

– *Ora V. lembra-se daquelas duas dificuldades lógicas que eu lhe disse que me haviam surgido no princípio da minha carreira de anarquista consciente?*

– *Mais, lembra aquelas dúas dificultades lóxicas que, como lle dixen, me apareceran no inicio da miña carreira de anarquista consciente?”*

Noutras cambiamos a escolla léxica de toda a pasaxe por medio dunha adaptación ás normas estilísticas da lingua de chegada sendo sabedores de que, no caso de deixar a estrutura orixinal, poderíase entender mais non resultaría lexible para un lector medio:

E assim por aí adiante, e em tudo...
E o mesmo ocorre con todo o demais...

A tirania, que pode ter resultado da minha acção de combate contra as ficções sociais, é uma tirania que não parte de mim, que portanto eu não criei; está nas ficções sociais, eu não a juntei a elas.

A tiranía, resultante da miña acción de combate contra as ficcións, é unha tiranía que non emana de min, que, polo tanto, eu non creei; *está nas ficcións sociais; eu non a adherín a elas.*

E, finalmente, existiron mudanzas nalgúns termos que non son utilizados do mesmo xeito nas dúas culturas:

–*Toda a minha vida o mostra, filho*”
– Toda a miña vida o demostra, meu amigo.

– *Irra com tanta hipótese!...*
– Arre con tanta teoría!”

– *Ó filho, o homem lúcido tem que examinar todas as objecções possíveis e de as refutar, antes de se poder dizer seguro da sua doutrina.*”

– Meu amigo, o home intelixente ten que examinar todas as obxeccións posíbeis e refutalas, antes de se dicir seguro da súa doutrina.

Sen dúbida, tanto estas como outras pasaxes da obra traducida poden ser susceptíbeis de crítica, ou doutra posíbel solución. Non foi a nosa intención xustificar a tradución da obra como a única válida. O que quixemos, antes de máis, foi dar unhas pequenas notas daquilo que nos produciu algunha dificultade á hora de realizar a nosa tarefa. Con todo, queremos que sexa o lector galego o que xulgue como boa ou má a tradución que realizamos, independentemente de que esta fose gañadora do Premio Plácido Castro do ano 2006; algo que, mesmo que agradecemos, non deixa de ser para nós máis ca un convite para aqueles lectores que aínda non lesen a obra na súa versión orixinal ou que, mesmo que a lesen, se aventuren a facer un percorrido pola mesma en galego, para que gocen con ela como nós o fixemos no seu día.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- BRÉCHON, R. 1999 *Extraño extranjero. Una biografía de Fernando Pessoa*, Trad. de Blas Matamoro, Madrid: Alianza Editorial.
- PARREIRA DA SILVA, M. (ed.) 1999 *O banqueiro anarquista*, Lisboa: Assírio & Alvim.

